

Çeviri Alanında Yapay Zekâ Kullanımına Dair Güncel Yaklaşımlar: Bir Derleme

*Current approaches to the use of artificial intelligence in
translation: A review*

Ebru Seven Topkaya¹

Öğt. Göv., Kırıkkale Üniversitesi Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Yabancı Diller Bölümü, Yabancı Diller Anabilim Dalı, Kırıkkale,
Türkiye, e-mail: ebruseven@gmail.com, Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-6535-1499>

ÖZ

Bu derleme makalesi, çeviri alanında yapay zekâ (AI) kullanımına ilişkin güncel yaklaşımları ve eğilimleri kapsamlı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, Web of Science veri tabanında "machine translation", "AI in translation" ve "neural translation" anahtar kelimeleriyle yapılan tarama sonucu elde edilen ve 2018-2025 yıllarını kapsayan 50 adet makalenin özeti içerik analizine tabi tutulmuştur. Ayrıca, alandaki en son gelişmeleri dahil etmek amacıyla güncel literatür taraması yapılmıştır. Analizler sonucunda, sinirsel makine çevirisi (NMT) teknolojilerinin baskınlığı, çeviri kalitesi değerlendirmesindeki zorluklar, çeviri eğitiminde yapay zekâ okuryazarlığının artan önemi ve yapay zekâ kullanımının getirdiği etik ve mesleki sorunlar gibi ana temalar belirlenmiştir. Araştırma, yapay Zekânın çeviri pratiği ve teorisi üzerindeki dönüştürücü etkisini vurgulamakta ve gelecekteki araştırma yönelimleri için bir çerçeve sunmaktadır. Bu çalışma, yapay zekânın çeviri amacıyla da etkin bir şekilde kullanıldığına ve bu alanın filoloji ve çeviribilim için son derece önemli bir araştırma konusu olduğuna dikkat çekmek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Çeviribilim, Makine Çevirisi, Sinirsel Makine Çevirisi, Çeviri Eğitimi, Filoloji

Citation: Seven Topkaya, E. (2025). Current approaches to the use of artificial intelligence in translation: A review. *Journal of West European Social Sciences*, 2(3), 3023-8870. <https://doi.org/10.63632/jowess.v2i3.101>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Corresponding Author:

Ebru Seven Topkaya

Email: ebruseven@gmail.com

ABSTRACT

This review article aims to comprehensively examine current approaches and trends in the use of artificial intelligence (AI) in the field of translation. To this end, the abstracts of 50 articles covering the period 2018-2025, obtained by searching the Web of Science database by using the keywords “machine translation,” “AI in translation,” and “neural translation,” were subjected to content analysis. Additionally, a current literature review was conducted to incorporate the latest developments in the field. The study identified key themes including the dominance of neural machine translation (NMT) technologies, challenges in translation quality assessment, the growing importance of AI literacy in translation education, and ethical and professional issues arising from the use of AI. The research highlights the transformative impact of artificial intelligence on translation practice and theory providing a framework for future research directions. This study was conducted to draw attention to the fact that artificial intelligence is also effectively used for translation purposes and that this field is a crucial research topic for philology and translation studies.

Keywords: Artificial Intelligence, Translation Studies, Machine Translation, Neural Machine Translation, Translation Education, Philology

1. GİRİŞ

Yapay zekâ (AI), yirmi birinci yüzyılın en dönüştürücü teknolojilerinden biri olarak kabul edilmekte ve toplum üzerindeki etkisi her geçen gün daha belirgin hale gelmektedir (Stanford HAI, 2025). Dil ve çeviri alanları, teknolojik dönüşümün en yoğun biçimde yaşandığı disiplinler olarak kabul edilmektedir. Makine çevirisinin (MT) tarihsel gelişim süreci, kural tabanlı sistemlerden istatistiksel makine çevirisine (SMT), oradan da günümüzdeki en ileri aşama olarak değerlendirilen sinirsel makine çevirisine (NMT) evrilerek dikkat çekici bir ilerleme kaydetmiştir. Özellikle derin öğrenme ve Transformer mimarisi gibi atılımlar, NMT sistemlerinin performansını önemli ölçüde artırmış çeviri pratiği ve teorisinde kökten değişime yol açmıştır.

Söz konusu teknolojik ilerlemeler, çeviribilim ve filoloji alanları için hem yeni fırsatlar sunmakta hem de önemli zorluklara yol açmaktadır. Bir yandan çeviri süreçlerinde verimlilik artışı ve dil engellerinin ortadan kalkması gibi imkanlar ortaya çıkarken, diğer yandan çevirmenin rolü, çeviri kalitesi, etik sorumluluklar ve çeviri eğitimi gibi konularda ciddi tartışmalar gündeme gelmektedir. Bu bağlamda, yapay zekânın çeviri amacıyla kullanımının vurgulanması ve bu kullanımın akademik bir araştırma alanı olarak taşıdığı önemin belirtilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu çalışma, tam da bu noktadan hareketle, çeviri alanında yapay zekâ kullanımına dair güncel yaklaşımları, eğilimleri ve tartışmaları bütüncül bir bakış açısıyla ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Bu derleme makalesi, Web of Science (WoS) veri tabanından elde edilen ve son yedi yılı kapsayan akademik yayınların içerik analizine ve bu analizi destekleyen tamamlayıcı bir alanyazın taramasına dayanmaktadır. Çalışma, teknolojik gelişmelerden eğitimsel yansımalara, mesleki etkilerden etik sorunlara kadar geniş bir yelpazede mevcut durumu analiz ederek, alandaki araştırma boşluklarına işaret etmeyi ve gelecekteki çalışmalar için bir yol haritası sunmayı amaçlamaktadır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Çeviribilim: Disiplinin Gelişimi ve Uygulama Alanları

Çeviribilim (Translation Studies), yirminci yüzyılın ikinci yarısında bağımsız bir akademik disiplin olarak ortaya çıkmış ve James S. Holmes'un 1972'deki Kopenhag'daki III. Uluslararası Uygulamalı Dilbilim Kongresinde sunduğu "The Name and Nature of Translation Studies" başlıklı bildirisiyle çeviribilimin bağımsız akademik bir disiplin olarak teorik temellerini atmıştır (Holmes, 1975). Bu disiplin, çeviri eylemini sadece dilsel bir aktarım süreci olarak değil, aynı zamanda kültürel, sosyal ve ideolojik boyutları olan bir olgu olarak ele almaktadır (Bassnett, 2013). Çeviribilimin gelişimi, yapısalcı dilbilimden post-yapısalcı yaklaşımlara, normatif teorilerden betimleyici çalışmalara doğru belirgin bir değişim süreci göstermektedir (Toury, 1995).

Çeviribilimin temel alt dalları arasında betimleyici çeviribilim (descriptive translation studies), çeviri teorisi ve uygulamalı çeviribilim yer almaktadır (Holmes, 1975). Betimleyici çeviribilim, mevcut çeviri ürünlerini ve süreçlerini analiz ederek çevirinin nasıl gerçekleştiğini anlamaya odaklanırken, çeviri teorisi bu gözlemlere dayanarak genel ilkeler ve modeller geliştirmeyi amaçlamaktadır. Uygulamalı çeviribilim ise çevirmen eğitimi, çeviri eleştirisi ve çeviri politikaları gibi pratik konularla ilgilenmektedir (Munday, 2016).

Çeviribilimin uygulama alanları son yıllarda önemli ölçüde genişlemiştir. Edebi çeviri alanında, çevirmenlerin yaratıcı rolü ve kültürlerarası iletişimdeki işlevleri derinlemesine incelenmektedir (Venuti, 2008). Teknik ve bilimsel çeviri alanında, terminoloji yönetimi ve alan uzmanlığının önemi vurgulanmaktadır (Byrnes, 2006). Görsel-işitsel çeviri (audiovisual translation) alanında, altyazı ve dublaj gibi çok modlu çeviri türleri araştırılmaktadır (Díaz-Cintas, 2009). Toplum çevirisi (community interpreting) ve mahkeme çevirisi gibi alanlarda ise çevirmenlerin sosyal sorumlulukları ve etik boyutlar ön plana çıkmaktadır (Pöchhacker, 2004).

Son dönemde çeviribilim, dijital beşerî bilimler (digital humanities) ve korpus çeviribilimi (corpus-based translation studies) gibi yeni yaklaşımlarla zenginleşmiştir (Baker, 2011; Laviosa, 2002). Bu yaklaşımlar, büyük çeviri korpuslarının analizi yoluyla çeviri evrensellerinin ve çeviri dilinin özelliklerinin belirlenmesini mümkün kılmaktadır. Ayrıca, çeviri sosyolojisi (sociology of translation) ve çeviri tarihi (translation history) gibi disiplinlerarası çalışmalar, çevirinin toplumsal ve tarihsel bağamlarını anlamaya katkı sağlamaktadır (Wolf & Fukari, 2007). Bu bağlamda teknolojiye hızlı gelişmeler çevirinin sadece dilsel bir etkinlik değil aynı zamanda toplumsal ve bilişsel bir olgu olarak tanımlanmasına yol açmaktadır.

2.2. Yapay Zekâ: Teknolojik Evrim ve Uygulama Alanları

Yapay zekâ (Artificial Intelligence), 1950'lerde Alan Turing'in öncü çalışmalarıyla başlayan ve günümüzde toplumsal dönüşümün merkezinde yer alan bir teknoloji alanıdır (Russell & Norvig, 2020). Yapay zekânın temel amacı, insan zekâsının özelliklerini taklit eden veya aşan bilgisayar sistemleri geliştirmektir. Bu alan, makine öğrenmesi (machine learning), derin öğrenme (deep learning), doğal dil işleme (natural language processing) ve bilgisayarlı görü (computer vision) gibi alt disiplinleri kapsamaktadır (Goodfellow, Bengio & Courville, 2016).

Yapay zekânın gelişimi, kural tabanlı sistemlerden istatistiksel yaklaşımlara ve nihayetinde sinir ağı tabanlı derin öğrenme modellerine doğru bir ilerleme göstermiştir (LeCun, Bengio & Hinton, 2015).

Özellikle 2010'lu yıllardan itibaren, büyük veri setlerinin kullanılabilirliği ve hesaplama gücündeki artış, yapay zekânın teknolojilerinde çığır açan gelişmelere yol açmıştır. Transformer mimarisi ve dikkat mekanizmaları gibi yenilikler, doğal dil işleme alanında devrim niteliğinde değişimler yaratmıştır (Vaswani et al., 2017).

Yapay zekânın uygulama alanları günümüzde neredeyse tüm sektörleri kapsamaktadır. Sağlık alanında, yapay zekâ sistemleri tanı koyma, ilaç geliştirme ve kişiselleştirilmiş tedavi planlamasında kullanılmaktadır (Topol, 2019). Finans sektöründe, algoritmik ticaret, risk analizi ve dolandırıcılık tespiti gibi uygulamalar yaygınlaşmıştır (Cao, 2022). Ulaştırma alanında, otonom araçlar ve trafik optimizasyonu sistemleri geliştirilmektedir (Badue et al., 2021). Eğitim sektöründe, kişiselleştirilmiş öğrenme platformları ve akıllı öğretim sistemleri kullanılmaktadır (Chen et al., 2020).

Dil teknolojileri alanında ise yapay zekâ, dikkat çekici başarılar elde etmiştir. Makine çevirisi, konuşma tanıma, metin özetleme ve soru-cevap sistemleri gibi uygulamalar, günlük yaşamın ayrılmaz parçaları haline gelmiştir (Koehn, 2020). Büyük dil modelleri (Large Language Models) olan GPT serisi, BERT ve T5 gibi sistemler, doğal dil anlama ve üretme kapasitelerinde insan performansına yaklaşan sonuçlar göstermektedir (Rogers et al., 2020). Sinirsel tekniklerin gelişimi de makine çevirisi ile ilgili araştırmalarda yeni ufuklar açmıştır. Günümüzde büyük oranda çokdillilik potansiyelinden yararlanabilen, hatta sıfırdan çeviri (zero-shot translation) yapabilmekte olan sinirsel makine çevirisi (NMT) sistemleri, dil kapsamı ve kalite açısından da olumlu sonuçlar ortaya çıkarmaktadır (Wang et al., 2024). Bu gelişmeler, yapay zekânın sadece teknik bir araç olmadığını, aynı zamanda bilgi üretimi ve iletişim biçimlerini dönüştüren toplumsal bir aktör olduğunu göstermektedir.

2.3. Çeviribilim ve Yapay Zekâ Arasındaki İlişkinin Kritik Boyutları

Çeviribilim ve yapay zekâ arasındaki ilişki, her iki disiplinin de gelişimi için kritik öneme sahip çok boyutlu bir etkileşimi temsil etmektedir. Bu ilişki, teknolojik, epistemolojik, metodolojik ve etik olmak üzere dört temel boyutta ele alınabilir.

Teknolojik boyutta, yapay zekâ çeviribilime güçlü analitik araçlar sağlamaktadır. Derlem analizi, çeviri evrensellerinin tespiti ve büyük ölçekli çeviri verilerinin işlenmesi gibi alanlarda yapay zekâ teknolojileri, geleneksel yöntemlerin kapasitesinin oldukça üzerinde imkanlar sunmaktadır (Toral et al., 2018). Ayrıca, çeviribilim yapay zekâ sistemlerine dilsel ve kültürel karmaşıklığın giderilmesi noktasında yardımcı olmaktadır. Çeviri süreçlerinin insan merkezli analizi, yapay zekâ modellerinin geliştirilmesinde önemli içgörüler sağlamaktadır (Kenny, 2020).

Epistemolojik düzeyde, her iki disiplin birbirinin bilgi üretim süreçlerini sorgulamakta ve geliştirmektedir. Çeviribilimin kültürel ve bağlamsal yaklaşımları, yapay zekânın genellikle istatistiksel ve sayısal odaklı metodolojilerine eleştirel bir bakış açısı getirmektedir (Cronin, 2013). Yapay zekânın veri odaklı yaklaşımları ise çeviribilimde ampirik araştırmaların kapsamını genişletmekte ve yeni hipotezlerin test edilmesini mümkün kılmaktadır (Malmkjaer, 2020).

Metodolojik açıdan, iki disiplinin karşılıklı ilişkisi aracılığıyla hibrit araştırma yaklaşımları ortaya çıkmaktadır. Bilgisayar destekli çeviri araştırmaları (computer-assisted translation research), dijital çeviribilim (digital translation studies) ve hesaplama çeviribilim (computational translation studies) gibi yeni alt alanlar, her iki disiplinin metodolojik güçlü yanlarını birleştirmektedir (O'Hagan, 2019). Bu

yaklaşımlar, çeviri süreçlerinin daha detaylı analiz edilmesini ve çeviri kalitesinin objektif ölçümlerinin geliştirilmesini sağlamaktadır.

Etik açıdan değerlendirildiğinde her iki disiplin, teknolojinin toplumsal etkilerine ilişkin ortak endişeleri paylaşmaktadır. Çeviribilimin kültürel çeşitlilik ve dil hakları konusundaki duyarlılığı, yapay zekâ sistemlerinin geliştirilmesinde önyargıların azaltılması ve kapsayıcı teknolojilerin yaratılması açısından değerlidir (Federici et al., 2019). Yapay zekânın otomasyon potansiyeli ise çeviribilimde çevirmen rolü, mesleki kimlik ve çeviri etiği gibi konuların yeniden düşünülmesini gündeme getirmektedir (Moorkens, 2020).

Bu çok boyutlu ilişki, gelecekte her iki alanın da gelişimi açısından stratejik öneme sahiptir. Çeviribilim, yapay zekâ teknolojilerinin kültürel açıdan duyarlı ve etik olarak sorumlu bir şekilde geliştirilmesine katkı sunarken, yapay zekâ çeviribilime araştırma kapasitesini artıran güçlü araçlar sağlamaktadır. Bu simbiyotik ilişkinin potansiyelinin tam olarak gerçekleştirilmesi, disiplinlerarası iş birliğinin artırılması ve her iki alanın uzmanlarının ortak projeler geliştirmesiyle mümkün olacaktır (Saldanha & O'Brien, 2021).

3. YÖNTEM

Bu çalışma, nitel araştırma desenine dayalı bir içerik analizi ve literatür taraması metodolojisi benimsemiştir. Araştırmanın veri toplama tekniği ve analiz süreci iki aşamadan oluşmaktadır.

İlk aşamada, uluslararası akademik literatürdeki eğilimleri ortaya koymak amacıyla Web of Science (WoS) veri tabanında sistematik bir tarama yapılmıştır. Tarama, "machine translation", "AI in translation" ve "neural translation" anahtar kelimeleri kullanılarak yapılmıştır. WoS'ta taranan 257 makaleden analize uygun bulunan 50 adet makale özeti, çalışmanın ilk veri setini oluşturmaktadır. Bu veri seti, 2018-2025 yılları arasında yayınlanmış makaleleri içermektedir. Veri setindeki makalelerin başlık, özet, yayın yılı ve dergi gibi bibliyometrik bilgileri, tematik içerik analizi için kullanılmıştır. Özetler, ana ve alt temaları belirlemek, yıllara göre araştırma trendlerini ortaya çıkarmak ve en çok odaklanılan konuları saptamak amacıyla kodlanmış ve kategorilere ayrılmıştır.

İkinci aşamada, WoS veri setinden elde edilen bulguları derinleştirmek, güncel tartışmaları dahil etmek ve Türkiye örneğini bağlam içine oturtmak için tamamlayıcı bir literatür taraması yapılmıştır. Bu tarama, Stanford AI Index gibi oldukça etkili raporların yanı sıra Google Scholar ve akademik yayıncıların veri tabanlarında bulunan güncel uluslararası makaleleri de içermektedir. Özellikle çeviri eğitimi, mesleki etkiler ve etik konularında derinlemesine bilgi sağlayan (Frey & Llanos-Paredes, 2025; Zhang & Doherty, 2025) gibi önemli çalışmalar incelenmiştir. Ayrıca, Türkiye'deki akademik durumu anlamak için DergiPark gibi ulusal indekslerde yer alan ve (Soysal, 2023) gibi çeviribilim ile yapay zekâ ilişkisini teorik düzeyde ele alan makaleler de analize dahil edilmiştir. Bu bütüncül yaklaşım, çalışmanın kapsamını genişletmiş ve bulguların çok yönlü bir şekilde tartışılmasını mümkün kılmıştır.

4. BULGULAR

İçerik analizi ve literatür taraması neticesinde, çeviri alanında yapay zekâ kullanımını ele alan araştırmaların beş ana tema altında yoğunlaştığı tespit edilmiştir: (1) Teknolojik Yaklaşımlar ve

Modeller, (2) Çeviri Kalitesi Değerlendirmesi, (3) Çeviri Eğitimi ve Pedagoji, (4) Mesleki ve Endüstriyel Etkiler, (5) Etik ve Sosyal Boyutlar.

4.1. Teknolojik Yaklaşımlar ve Modeller

Analiz edilen makalelerin çoğunluğu (%86), Sinirsel Makine Çevirisi (SMÇ) teknolojilerine yoğunlaşmaktadır. Bu durum, SMÇ'nin alandaki hâkim paradigma olduğunu açıkça göstermektedir. Özellikle Transformer mimarisi ve dikkat mekanizmaları, SMÇ sistemlerinin başarısında merkezi bir rol oynamaktadır. Araştırmalar, bu modellerin sürekli olarak geliştiğini ve daha karmaşık dil yapılarını işleme yeteneklerinin giderek arttığını göstermektedir. Dahası, çalışmalar sadece mevcut modelleri geliştirmekle kalmayıp, yeni yönler keşfetmeyi de amaçlamaktadır. Çok dilli (multilingual) ve diller arası (cross-lingual) modeller, özellikle doğal dil işleme NLP ve çeviri teknolojilerinde eğitim veri seti az olan diller için kullanılan düşük kaynaklı diller (low resource languages) için çeviri imkanları sunarak dil bariyerlerini azaltma potansiyeli taşımaktadır (Wang et al., 2024). Buna ek olarak, ses ve görüntüleri çeviri sürecine entegre ederek, metnin ötesine geçen konuşma ve çok kanallı çeviri sistemleri, gelecekteki araştırmaların ana yönleri olarak ortaya çıkmaktadır.

4.2. Çeviri Kalitesi Değerlendirmesi

Çeviri kalitesi, analiz edilen makalelerin %70'inde ana tema olarak ele alınmaktadır. Birçok çalışma, BLEU ve ROUGE gibi geleneksel otomatik ölçütlerin anlamsal ve biçimsel doğruluğu yakalamadaki sınırlılıklarını vurgulamaktadır. Sonuç olarak, araştırmacılar insan değerlendirmesine daha yakın yeni değerlendirme yöntemleri geliştirmektedir. Bununla birlikte, insan çevirmenlerin rolü, özellikle sonradan düzenleme ve kalite kontrolünün gerektiği yüksek riskli veya yaratıcı metinlerde vazgeçilmez olmaya devam etmektedir. Edebi metinler, kültürel referanslar, mizah ve deyimler gibi bağlama duyarlı yapılar, mevcut yapay zekâ sistemleri için önemli zorluklar oluşturmaya devam etmektedir.

4.3. Çeviri Eğitimi ve Pedagoji

Yapay zekâ teknolojilerinin yaygınlaşması, çeviri eğitiminde köklü bir paradigma değişimini zorunlu hale getirmektedir. İncelenen makalelerin %40'ı bu konu üzerine yoğunlaşmaktadır. Zhang ve Doherty (2025) tarafından yapılan bir çalışma, çeviri öğrencilerinin yapay zekâ araçlarını kullanma konusunda kendilerine güvenseler de bu teknolojilerin etik riskleri ve sınırlılıklarına dair yeterli farkındalığa sahip olmadıklarını göstermektedir. Bu bulgu, çeviri eğitiminde yapay zekâ okuryazarlığının önemini ortaya koymaktadır. Soysal (2023), yapay zekâ ile ilgili konuların çeviribilim müfredatlarına eğitimin en başından itibaren entegre edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu yeni eğitim yaklaşımında, çevirmenin rolü basit bir dil aktarıcısından, teknolojiye hâkim, yapay zekâ çıktılarını eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirebilen bir son-editör, kalite denetçisi ve proje yöneticisine dönüşmektedir.

4.4. Mesleki ve Endüstriyel Etkiler

Yapay zekânın çeviri sektörüne etkisi hem fırsatları hem de zorlukları kapsamaktadır. Frey ve Llanos-Paredes (2025) tarafından yapılan kapsamlı bir araştırma, makine çevirisinin giderek artan kullanımının çevirmen istihdamında yavaşlamaya ve belirli yabancı dil becerilerine olan talebin azalmasına yol açtığını göstermektedir. Bununla birlikte, bu gelişme insan çevirisinin sonu anlamına gelmemektedir. Aksine, sektör, insan uzmanlığını yapay zekâ sistemlerinin verimliliğiyle birleştiren insan-yapay zekâ iş birliği modellerine doğru bir dönüşüm geçirmektedir. Günümüz uygulamalarında, çevirmenler zamanlarının önemli bir bölümünü yapay zekâ tarafından üretilen metinleri gözden geçirmek ve

iyileştirmek için ayırmaktadır. Bu hibrit iş akışları, sadece üretkenliği artırmakla kalmayıp, aynı zamanda çeviri süreçlerinde önemli maliyet düşüşleri de sağlamaktadır.

4.5. Etik ve Sosyal Boyutlar

Yapay zekâ tabanlı çeviri teknolojilerinin yaygınlaşması, bir dizi etik sorunu da beraberinde getirmektedir. Bunların başında, bu tür modellerin oluşturulmasında kullanılan eğitim verilerinden kaynaklanan algoritmik önyargılar gelmektedir. Bu sistemler sıklıkla cinsiyet, ırk ve kültürle ilgili stereotipleri kopyalamakta ve dolayısıyla ayrımcı söylemleri pekiştirebilecek çeviriler üretmektedir. Hassas ya da gizli bilgileri içeren metinlerin çevrimiçi platformlar aracılığıyla işlenmesi ciddi riskler barındırdığından, gizlilik ve veri güvenliğine ilişkin kaygılar da aynı ölçüde kritik bir öneme sahiptir. Ayrıca, yapay zekâ tarafından üretilen çevirilerin fikri mülkiyet statüsü ve hatalı çevirilerin zarar verdiği durumlarda yasal ve mali sorumluluğun dağılımı konusunda da tartışmalar devam etmektedir. Bu sorunlar, çeviride yapay zekânın kullanımını düzenleyen sağlam etik kurallar ve düzenleyici çerçevelere acil ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır.

5. TARTIŞMA

Bu çalışmada elde edilen bulgular, yapay zekânın çeviri alanını tek yönlü olarak ele almadığını, tam aksine çeviribilim ve yapay zekâ arasında karşılıklı ve simbiyotik bir ilişki olduğunu göstermektedir. Soysal'ın (2023) da ifade ettiği gibi, bu iki alanın iş birliği, her ikisinin de gelişimi için büyük önem taşımaktadır. Çeviribilim, yapay zekâ sistemlerine dilin sadece bir kod sistemi olmadığını, aynı zamanda kültürel ve bağlamsal farklar içerdiğini öğreterek onların "EQ" (duygusal zekâ) yeteneklerinin gelişmesine önemli katkılar sağlayabilir. Yapay zekâ ise çeviribilime, büyük veri setleri üzerinde insan kapasitesini aşan analizler yapma ve çeviri süreçlerini otomatikleştirerek araştırma ve uygulama boyutlarında önemli avantajlar sağlamaktadır.

Bununla birlikte, bu iş birliğine dair önemli engeller bulunmaktadır. Literatür incelemesi, özellikle Türkiye’de yapılan ampirik çalışmaların sayısının son derece az olduğunu göstermektedir (Kaş, 2024; Çetiner, 2025; Seçkin, 2021). Yapay zekânın çeviri pratikleri ve eğitimi üzerindeki uzun vadeli etkilerini analiz eden boylamsal araştırmaların yetersiz olduğu görülmektedir (Genç & Yağcı, 2024). Ayrıca, kültürel bağlamın yapay zekâ çevirisindeki rolü, genellikle teknik performansın gerisinde kalmakta ve daha derinlemesine incelenmeyi gerektirmektedir.

Bu çalışmanın en çok üzerinde durduğu nokta ise, yapay zekânın çeviri alanındaki göz ardı edilemez önemidir. Yapay zekâ, artık sadece bir "araç" değil, aynı zamanda çeviri eylemini, çevirmen kimliğini ve çeviribilim disiplininin kendisini yeniden şekillendiren merkezi bir aktördür. Bu nedenle, filoloji ve çeviribilim araştırmacılarının bu alana daha fazla eğilmesi, eleştirel ve yapıcı bir perspektifle katkı sunması çok büyük önem taşımaktadır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, çeviri alanında yapay zekâ kullanımının son yıllarda kaydettiği önemli ve hızlı gelişimi ve bu gelişimin yol açtığı çok boyutlu etki alanını gözler önüne sermektedir. Sinirsel makine çevirisi teknolojilerinin teknik açıdan değerlendirildiğinde üstünlüğü kabul edilmekle birlikte, bu teknolojinin beraberinde getirdiği kaliteye ilişkin değerlendirme sorunları, eğitim ihtiyaçları ve etik sorunlar, alanın en güncel tartışma konularını oluşturmaktadır. Yapay zekâ, çeviri pratiğini daha verimli hale

getirmekle birlikte çevirmenlik mesleğinin geleceği ve dil becerilerine ilişkin önemli soruları da beraberinde getirmektedir.

Bu bulgular ışığında, aşağıdaki öneriler sunulmaktadır:

Araştırmacılar için: Türkiye'de çeviribilim ve yapay zekâ etkileşiminde daha fazla ampirik ve boylamsal nitelikli çalışmalar yapılmalıdır. Öncelikle olarak Türkçe dilinin özelliklerini dikkate alan NMT sistemleri, edebi ve kültürel metinlerin çevirisindeki sorunlar ile yapay zekânın yerel çeviri endüstrisi üzerindeki sosyo-ekonomik etkileri gibi konular araştırılmalıdır.

Eğitimciler için: Çeviri müfredatları, yapay zekâ okuryazarlığını temel bir yeterlilik olarak konumlandırmak için acilen yenilenmelidir. Eğitim, öğrencileri yalnızca yapay zekâ tabanlı araçları kullanmak için gereken teknik becerilerle donatmaya değil, aynı zamanda yapay zekâ çıktılarını eleştirel bir şekilde değerlendirme, etik standartları koruma ve insan-yapay zekâ iş birliğinin yeni modellerinde aktif rol alma becerilerini geliştirmeye de odaklanmalıdır.

Endüstri profesyonelleri için: Çeviri sektörü, otomasyonun sağladığı üretkenlik kazanımlarını, insan uzmanlığına değer veren etik ve sürdürülebilir iş modelleriyle dengelemelidir. Bu modeller, çevirmenleri ötekileştirmek yerine, dilsel ve kültürel yetkinliklerini insan-yapay zekâ iş akışlarına entegre etmelidir. Bu değişimin merkezinde, net kıstaslar ve adil ücretlendirme yoluyla düzenleme sonrası standartların iyileştirilmesi ve çevirmenlere ileri düzey teknolojik beceriler kazandırmak ile değişen sektör taleplerine uyum sağlama yeteneğini geliştirmek için mesleki gelişime sürekli yatırım yapılması yer almaktadır.

Sonuç olarak, yapay zekâ çeviribilim alanını dönüştürmeye ve sürekli güncellemeler getirmeye devam edecektir. Söz konusu süreci edilgen bir konumda izlemek yerine, onu daha etkin bir şekilde yönlendirmek, çeviribilim ve filoloji disiplinlerinin temel sorumluluğu olarak değerlendirilebilir. İnsan zekâsı ile makine zekâsının entegrasyonuna dayalı, kültürel çeşitliliğe saygılı ve etik ilkelere bağlı bir gelecek oluşturmak, ancak disiplinler arası bir yaklaşımla gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Badue, C., et al. (2021). Self-driving cars: A survey. *Expert Systems with Applications*, 165, 113816.
- Baker, M. (2011). Corpus linguistics and translation studies—implications and applications. In *Text and technology: In honour of John Sinclair* (pp. 233-250). John Benjamins Publishing Company.
- Bassnett, S. (2013). *Translation studies*. Routledge.
- Byrnes, J. (2006). *Technical translation: Usability strategies for translating technical documentation*. Springer.
- Cao, L. (2022). AI in finance: Challenges, techniques, and opportunities. *ACM Computing Surveys*, 55(3), 1-38.
- Chen, L., Chen, P., & Lin, Z. (2020). Artificial intelligence in education: A review. *IEEE access*, 8, 75264-75278.
- Cronin, M. (2013). *Translation in the digital age*. Routledge.
- Çetiner, C. (2025). Türkiye'de makine çevirisi üzerine yapılan çalışmaların sistematik incelenmesi: Yöntemsel sorunlar ve çözüm önerileri. *Söylem Filoloji Dergisi*, (Çeviribilim Özel Sayısı II), 113-132.
- Díaz-Cintas, J. (2009). *Audiovisual translation: Language transfer on screen*. Palgrave Macmillan.

- Federici, F. M., et al. (2019). *Translation and interpreting in times of crisis*. Routledge.
- Frey, C. B., & Llanos-Paredes, P. (2025). *Lost in translation: AI's impact on translators and foreign language skills*. CEPR. <https://cepr.org/voxeu/columns/lost-translation-ais-impact-translators-and-foreign-language-skills>
- Genç, A., & Yağcı, Ş. Ç. (2024). Çeviribilim alanında yapay zekâ üzerine ulusal alan yazında yazılmış makalelerin eğilimleri üzerine bir araştırma. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(3), 119-136.
- Goodfellow, I., Bengio, Y., & Courville, A. (2016). *Deep learning*. MIT Press.
- Holmes, J. S. (1975). *The name and nature of translation studies*. Translation studies section, department of general literary studies, University of Amsterdam.
- Kaş, B. (2024). Türkiye’de çeviribilim alanında yapılan Web of Science indeksli araştırma makalelerinin bibliyometrik analizi. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, 30, 69-84.
- Kenny, D. (2020). *Machine translation for everyone*. Language Science Press.
- Koehn, P. (2020). *Neural machine translation*. Cambridge University Press.
- Laviosa, S. (2002). *Corpus-based translation studies*. Rodopi.
- LeCun, Y., Bengio, Y., & Hinton, G. (2015). Deep learning. *Nature*, 521(7553), 436-444.
- Malmkjaer, K. (2020). *Translation and creativity*. Routledge.
- Moorkens, J. (2020). Ethics and machine translation. In *The Routledge handbook of translation and ethics* (pp. 320-334). Routledge.
- Munday, J. (2016). *Introducing translation studies* (4th ed.). Routledge.
- O'Hagan, M. (2019). *The Routledge handbook of translation and technology*. Routledge.
- Pöschhacker, F. (2004). *Introducing interpreting studies*. Routledge.
- Rogers, A., et al. (2020). A primer on neural network models for natural language processing. *Journal of Artificial Intelligence Research*, 57, 345-420.
- Russell, S., & Norvig, P. (2020). *Artificial intelligence: A modern approach* (4th ed.). Pearson.
- Saldanha, G., & O'Brien, S. (2021). *Research methodologies in translation studies*. Routledge.
- Seçkin, S. (2021). Serbest çevirmenlerin Türkiye çeviri sektöründe yaşadığı zorluklar. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 23, 1128-1147.
- Soysal, F. (2023). Enhancing Translation studies with artificial intelligence (AI): Challenges, opportunities, and proposals. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Uluslararası Filoloji ve Çeviribilim Dergisi*, 5(2), 177-191. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ufced/article/1402649>
- Stanford HAI. (2025). *The 2025 AI index report*. Stanford University. <https://hai.stanford.edu/ai-index/2025-ai-index-report>
- Topol, E. J. (2019). *Deep medicine: How artificial intelligence can make healthcare human again*. Basic Books.
- Toral, A., Castilho, S., Hu, K., & Way, A. (2018). Attaining the unattainable? reassessing claims of human parity in neural machine translation. <https://arxiv.org/pdf/1808.10432>
- Toury, G. (1995). *Descriptive translation studies and beyond*. John Benjamins.
- Vaswani, A., et al. (2017). Attention is all you need. *Advances in Neural Information Processing Systems*, 30, 5998-6008.
- Venuti, L. (2008). *The translator's invisibility* (2nd ed.). Routledge.

Wang, N., et al. (2024). Scaling neural machine translation to 200 languages. *Nature*, 630, 408-415.
<https://www.nature.com/articles/s41586-024-07335-x>

Wolf, M., & Fukari, A. (Eds.). (2007). *Constructing a sociology of translation*. John Benjamins.

Zhang, J., & Doherty, S. (2025). Investigating novice translation students' AI literacy in translation education. *The Interpreter and Translator Trainer*, 1-20.

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;

☒ Bu çalışmanın yazar/yazarları, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmektedir.

☹☹Bu çalışmanın yazar/yazarları, Üniversitesi Etik Kurulu'nun tarih sayı ve karar..... ile etik kurul izin belgesi almış olduklarını beyan etmektedir.

2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.

3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.

4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.